

ШЫН

Эш Константин Устинович ЧЕРНЕНКО

СЭКП Төп Комитети, ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Коммунист партиянык болгаш Совет күрүенин көскү ажылдакчызы. Силерге, силерниң чеден харлааң хүндерде изиг байыр чедирин тур.

Бодунарың бүгү ажал-чорудууларын дургузунда, партия болгаш күрүе ажылының бүгү албан-хүлээлгелеринге бүгү күжүлериң, билгилериң болгаш улуг арга-дуржулганың-даа коммунист тургузуушкунун херээнге, марксизм-ленинизмдин улуг идеяларынга кызыгаар чок бараан болдуруп келген силер.

Ур чылдарда чурттаарыңарны, чаагай кадыкшылдыг болууларың, бистин партиянык болгаш совет улустун чаагай чоруунга, коммунизмин тиилээринин эрге-ажың дээш моон-даа сонгаар үр-түннелдиг ажылдарыңарны бистин эргим өңүүүсү болгаш эживис Константин Устинович. Силерге, чүрөктүн ханызыңдан күзеп тур бис.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУ ССРЭ-НИН МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

Социалист Күш-ажылдын Маадыры эш К. У. Черненкоу Ленин орден-биле база «Кадмыр болгаш Маса» ийги Алдын медал-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Коммунист партиянык болгаш Совет күрүенин мурунгу улуг ач-ханызым дээш база бодунуң хүндүн бээр чеден харлааның-биле холбаштыр СЭКП ТК-нин Политбюро кезигүү, СЭКП ТК-нин секретары Социалист Күш-ажылдын Маадыры эш Константин Устинович Черненкоу Ленин орден-биле база «Кадмыр болгаш Маса» ийги Алдын медал-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Л. БРЕЖНЕВ ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун секретары М. ГЕОРГАДЗЕ Москва, Кремль, 1981 чылдың сентябрь 23.

Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун Хүндүлел бижин-биле эш К. С. Шойгуну шаңнаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Партия болгаш совет органдарга хей чылдарда үр-түннелдиг ажылы дээш база 60 харлааның-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелин Даргазын ордонунга ачарыңар, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелин Даргазын ордонунга ачарыңар, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелин Даргазын ордонунга ачарыңар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы М. МЕНДУМЕ Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун секретары Н. БОЙДУ Кызыл хоорай, 1981 чылдың сентябрь 23.

ШАКТЫ СОҢГААРЛАДЫ САЛЫР

«СРЭ-ниң девискээринге үе саналгазын чүрүмүн дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелин 1980 чылдың октябрь 24-тег доктаа-лыга дүшүртү республика-ның бүгү девискээринге шак согуучуштарын 1981 чылдың октябрь 1-ниң 0 шакта 1 шак соңгаар кылдыр шыг-чидер.

НИИТИ ХЕРЭЭВИС

«Амдыралдын социалист хевирин сайзыраңгайжыдар талазы-биле, чаа кижини хевирлеп кижизидеринге шалтыктал турар бүгү-ле чүүлдерин үндениниден ууткаар талазы-биле улуг ажылды кылдыр апаар бис. Ол дээрге — партияның социал политиказының башкалаттынмас туудуш кезектеринин бирээзи-дир...» деп, партияның XXVI съездинин СЭКП ТК-ниң Отчет илеткелинде чугаалал турар. Ол улуг ажылды боттандыры бистин республиканың партия, совет организацияларының, административтик, ажал-агый органдарының, хей-ниити организацияларының, күш-ажылчы коллективтеринин шуптузунун ниити херээ болуп турар.

Совет хоойлу-дүрүмү сагырын хандыры, нийтинин корум-чүрүмнү быжыглаар талазы-биле XXVI съездинин айтышкынынын база СЭКП ТК-ниң «Идеология, политика-кижизидилгелерин ажылды улам экижидер дугайында» болгаш «Корум-чүрүм камгалалының талазы-биле ажылды экижидер болгаш хоойлу-дүрүм үрээр чорук-биле демисалды күштелдирер дугайында» доктаалдарын күөсөлдүр талазы-биле республиканың партия, совет, хей-ниити организациялары, ажал-агый, административтик органдары, күш-ажылчы коллективтери чогуур ажылдарын чорудуп турар. Бо чугула херекти органдарыңа республиканың чурттаачылыг суурларын аразында чоруп турар бедик культу-ра болгаш үлгерилер корум-чүрүм дээш социалист чарыш чугула рольду ойнал келген.

Үстүнде демдеглеттинген чарышка илдекейлик киришкеш, Мөрөн, Чыргакы, Бай-Тал көдээ Советтер эки түннелдерин чедип алгаш, шаңнал-макталга киргенер. Ол ышкаш, Бүрөн-Бай-Хаак, Хендерге, Дүрген, Алдан-Маадыр, О. Шынаа, Аржаан болгаш өске-даа көдээ Советтерин, Хову-Аксы суур, Туран хоорай Советтеринин девискээрлеринде кем-херек үлгүлери, корум-чүрүм хажыдар чоруктар сөөлү үеде көскүзү-биле кызыралган. Бо черлерин девискээринде чоң ортузунга кижизидилге ажылын ында партия организацияларының удуртулазы-биле Советтеринин күөсөмнэри, ажал-агыйларын, коллективтеринин удуртукчулары, оларда профэвилел, комсомол организациялары болгаш ажалчы чоннарның массалыг хей-ниити организациялары бир демниг, комплекстик хевир-биле чорудуп турар. Олар тайылбыр-массалыг ажал-биле чергелештир, дружинниктерин дежурныйлаашкыны, рейдлерин, үнүшкүнчери билдирер ажал-агый, профилактика чөвүлелдеринин, эш хуузуң сударының ажылының дээштинин бедилер турар.

Моон-биле чергелештир республиканың чамдык районнарының, хоорайларының, суурларының девискээрлеринде кем-херек үлгүлери, корум-чүрүм хажыдар, арагалар, оорлар, хулиганнаар чоруктар ам-лаа эвээжвейн турарын демдеглээр херек. Сөөлү үеде Кызыл хоорайда, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыны-Хемчик районнарда, Ий, Саглы, Чаа-Хөл, Аянгагы, Берт-Даг болгаш чамдык өске-даа көдээ Советтерин, Чадаана хоорай Советинин девискээринде арагалар, кем-херек үлгүлери, нийтинин корум-чүрүмнү хажыдар фактылар хей болуп артышсаң турар. Байдал мындай турбуже хоорайкүөсөмнөр, ол черлерин Советтеринин күөсөмнэри, ажал-агыйлар удуртукчулары, административтик органдары болгаш хей-ниити организациялары шиттирлер хемчеглер албайн, профилактиктинг ажылды, рейд-хыналдаларын өзү барымдаалап, сан сүрүп чорудуп турар. Эш хуузуң сударының, улусчу дружинналарының, Советтеринин бо талазы-биле доктаамал комиссияларының, күөсөмнөр чапылда комиссияларының ажылы сула, дээштин, үр-түннелдин чавыс болуп артышсаң.

Хоойлу-дүрүм сагылазын күштелдиреринге, нийтинин корум-чүрүмнү быжыглаарыңа административтик органдар чугула рольду ойнаары билдинер болбай. Бо талазы-биле ук органдарының ажал-чорудуулазында эки чүүлдер сөөлү үеде эвээш эвес апарганын демдеглээр херек. Ыңчалза-даа оларның ал чорудуп турар оперативтик, профилактиктинг хемчеглеринде болгаш истелге-баймыс-саала ажылында чептестер бар болуп турарыңдан херектерин сайгарып көөрү, истен хынаары саадаар херек илереттинмейн баар, негелделерге медээлерге дыннангыр, оперативтик эвес чоруктар хаа эвес таваржың турар.

Ылангы Советтеринин күөсөмнэриның иштики херектер килдистер боттарының шугуму-биле хайгыл албанын чугула кичээңей салаа эки. Кызыл хоорайга, районнар төптөринге, милицияның оперативтик төлээлери бар чамдык суурларга хайгылда чоруур милиция ажылдакчылары көскүлел эвес, колдуңда медээ манап ажылдар чорук колдуп турар. Оон-биле чергелештир чамдык черлерде улусчу дружиналарың дежурныйлаашкыны база сулараң.

Күрүне чүрүмнү болгаш нийтинин корум-чүрүмнү быжыглаары ажал-агый сорулгаларың чедишкенин шиттирлеринин, амдыралдын совет омур-хевирин улам сайзыраңгайжыдарың чугула чүүлдеринин бирээзи. Ыңчангаш улус депутаттарың Советтерин, хей-ниити организациялары, ажал-агыйлар удуртукчулар, күш-ажылчы коллективтер партия организацияларының удуртулазы-биле, калбак улус массаларың илдекейлик киришкеш-биле боттук, дээштин болгаш бедик шынарлыг комплекстик ажылдарың үргүлчү чорудары чугула.

ТЕМПИНИ КУДУЛАТПАС

Сентябрың ийги декадазында мал чөмөрнү бөлөктөргө районнарың социалист чарыжының түннелни СЭКП обкомунун бюросу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профбөлөүлөс болгаш ВЛКСМ обкому үндүргөн.

Сентябрың ийги декадазында мал чөмөрнү бөлөктөргө районнарың социалист чарыжыңа эки түннелдерин Тес-Хем районунун ажал-агыйлар чедип ал, ол үеде мал чөмөрнүнн өзүлдезин 7,4 хуу болдуруп, оларны бөлөктөргөниң даалгазын 46,8 хуу күөсеткен. Мал чөмөрнүнн бөлөктөргөни Чөөн-Хемчик болгаш Бий-Хем районнарың ажал-агыйлар база хуу бедик темпини чорудуп, шупту чөмөрнүн 6,6 болгаш 7,4 хуу немелде өзүлдезин чедип алгаштар. Сиген бөлөктөргөниң даалгазын «Бай-Тал», «Мурдакчы», «О. Шынаа», «Сенж салырың» «Барлык», «Алдан-Маадыр», «УТКА 25 чыл», «Енисей» совхозтар, тамининг сиген даалганы бүдүрөрүнн даалгазын «Револуцияны чалбыкчы», «Сая», «Шамбалы» совхозтар күөсеткен.

Имчалаажок пинтизи-биле мал чөмөрнү бөлөктөргөни темпини куду болуп турар. Сентябрь 21-деги медээ-биле, республикада 100,1 муң тонна сиген, 4,5 даалгазын 44,5 хуу, 20,8 муң тонна сөвж (34,7 хуу), 5700 тонна витамининг сиген даалганы (181,4 хуу) бөлөктөргөни. 121,6 муң тонна сиюсту садала. Бөдүү болгаш чулукут чөмөрнү катат чөмөрлөргө едипти-биле 74,2 муң тонна азы даалганы 36,3 хуу бөлөктөргө, декадада өзүлде 4,6 хуу болган.

Бар аргалары турбуже, Танды, Удуг-Хем, Кызыл болгаш Каа-Хем районнар мал чөмөрнү бөлөктөргөни темпини хөлчөк кудулаткан. Ук районнарың совхозтарында сиген кезилдезин колдуңда соксадип турар, витамининг сиген даалганы бөлөктөргө хей-хей агрегаттар ажалдавастаң.

Төп зонаның чамдык ажал-агыйларында саванын чым, сарааттары багай организация-таттыган. Сентябрь 21-ге чедир республикада тарааы ажалдагың чөмөрнүн чугула чартык кезинде саванын ажааң.

Чамдык районнарың партия райкомнары, райкүөсөмнэри, партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары мал чөмөрнү бөлөктөргөни айтырыңа кичээңей киришкеш, ажал-агыйлар турар кижизидерин, машиналарын болгаш механизатор-ның санын кызылдуруп турары-биле, күш-ажылдын бүдүрүлүүнү кудулап турары-биле эиткип, мал чөмөрнү бөлөктөргөни даалгалары ажал-агый бүрүзү күөсеткен турарын чедип алыр дээш чогуур хемчеглерин албайн турар.

СЭКП обкомунун бюросу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профбөлөүлөс болгаш ВЛКСМ обкому сентябрың ийги декадазында

мал чөмөрнү бөлөктөргөни районнарың социалист чарыжыңа дараазында черлерин тийлелди деп санааң:

— барың зонадан — Чөөн-Хемчик районун; — төп зонадан — Бий-Хем районун; — муруну зонадан — Тес-Хем районун.

Чөөн-Хемчик, Бий-Хем болгаш Тес-Хем районнарга СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелин, профбөлөүлөс болгаш ВЛКСМ обкомунун шиттир Кызыл туктарын район сагыга 200 рубль ажал шаңналы-биле нады тыпсыр шиттирлер.

Мал чөмөрнү бөлөктөргөни бригадаларын болгаш девискээри ажалын доктаамал көртүлгө алыр, машиналарын болгаш механизаторын бедик бүдүрүлүүнү ажалдаары, бар бүгү саванын шал-дерден кыска хуусаада ажааң, кыштагаларже сөөртүп чедирери хандырың, дүңкө бурдурлар чыгырыңа чурттагыч чөмөрнү мобилизацияларын, улусчу контроль бөлүктөринин болгаш постуду-рының ажалын илдекейжидер, чөмөрнүн кадагаланы дээш бригадаларын, фура-жирлерин болгаш өске-даа кижизидер чарышталгын бедилерин СЭКП райкомна-рыңа, райкүөсөмнэриңа, куду ажал-агый ажалдакчыларың профэвилел райкомна-рыңа, ВЛКСМ райкомнарыңа, партияна, партия болгаш комсомол эке организация-лардыҥа чарыш түннел үндүргөн доктаада хүдээ-дирген.

БАЙЫРЛЫГ АЖЫДЫШКЫН

Дүүн эргенин 10 шак четпээңде-ле республикада баймыс-салың В. И. Ленин аттыг шөлүге Кызыл хоорайның чурттаачылары, өөреникчилер, студентилер долду чыгып келген. Олар дельта-планеризм спортунга ССРЭ-ниң бирги чемпионатын байырыг ажыдышкыны көөр дээш чедип келгенери ол.

Совет Эвилелинн ажал-агый республикаларының туктары бистин республиканың баймыс-салың Ленин шөлүге кирип турганнар. Оларын аразында маадыр хоорайлар Москва, Ленинград, Украина, Белоруссия, Грузия, Киргизия, Латвия, Эстония болгаш өске

(Төнчүзү 4-кү арында).

ЧУРУНТА: чемпионаттын байырыг ажыдышкынының үзүндө.

А. А. ГРОМЫКОНУН ЧУГААЗЫ

жылдар талазы-биле тодаргай баймыс-салың ол савалдар-да амыткан.

Ол савалдар политика болгаш шериг айтырыгыңа-да, ракет-яролук чепсекке-да, анал-даа чепсекелеш-тинерге, Европада, Чоокку, Ортааң болгаш Бироксы Чөвүтүк-да, делегейиң өске-даа районнарында байдалга хамааржы.

Ол савалдар — делегей бай-далын экижидер, дайын кы-жалышкының тайаалар дээш чалгыс чүткүлге сырый кат-тышкан.

Совет Эвилели социалист эске күрүлелер-биле демне-нип алгаш, делегей арена-зынга туржуп турар. Соци-алист дем каттыштырыла-зын партияларың болгаш чурттарың удуртукчулары делегейе тургустуңаң бай-далга дүшүртү ол чурттарың үндөшкөниң болгаш хал-дешкениң чоктаа чаз Крымга болган укуражыш-кыныңар үзүлде база кат-тап дугурук аргалыг бол-ган.

Делегей айтырыгың чуга-аалжың көөрдө база шит-тирлээрле улустарың хо-сталазын болгаш депши-ленин идеологияга, бүгү күрүлелериң, бүгү улустар-ның хамаарышпас чорун хүндүлээринин принциптери-ге бистер дайыл, кижизидер хөржүлдериниң бөлөктөргө эвес, а амдырал-дык үндөшкөниң быжыгла-

рычае чүткүп турар бис деп, А. А. Громыко медээлээн.

Ыңчалзажок өскө сорулгалар-даа делегей политикада база бар болуп турар. Ол дээрге — империализм күрүлелериң милитарист бөлүктөргөниң уг-ланышкыны-дыр.

Ол угланышкының амыс-уткамы — өскө чурттарың болгаш улустарың кырынга тергидеринге, бодуң тур-соруң оларга албаар, эконо-мика талазы-биле оларны мөлтүр, оларын девискээр-ларын шериг стратегияны ажал-агый дээш тергидеринге чүткүшкүлде болуп турар.

Ындыг угланышкының чогаалдыкчылары делегейин дүшкүрүт чорун чиде-лдерин, политика күш да-гээр аргаларың ажал-агый боттарың сорулгаларын чедип алмырың кол чепсээ кылдыр санап турарлар.

Совет Эвилели Американы Каттышкан Штаттары — биле улур туржуркун күзөңей кө-лгөн болгаш күзөңей-лаа тур-журкун бодуушчун таламыс-тап база талпак бадматкы тур бис, бо илдерин ол дугайың медээлээр ССРЭ-ниң делега-цияныҥа дааскан. АКШ-биле чогулгалыг ажал-агый фодо-дуулар болурун Совет Эвилели күзөп турар ийги.

Делегейе алурук чорук-ка удуз барык крестинг по-холту сөөлү үеде АКШ-та чарлаан болгаш алаа хама-арыштыр ол-бо чурттарын бу-

руулаады турар. Ымчалаажок ол буруудалышкының ад-ресин сугаар кылбайн турар-лар. Ол буруудалышкынар уг-ланышкының итүлүшкөни-лиг болуп турар. Өзүрүкү чорукту, кайда ол чогуз бар болу-ор, оортан сугалааң турар-дыр.

Салыааларда бодуушкуннар болза бүгү делегейе көзүлде-ле өскө улустарың херекте-ринге империализм холгаар-лаашкының политиказын тодаргай барымдааы болуп турар-дыр деп, совет делега-цияны баштыны чуталааң.

«Дүргөн согуз кыдыр дээр күштерин» бестип ап көрөдү. Ол дээрге — хамаарышпас күрүлелериң херектеринге АКШ-тын карык холгаар-лаашкыны хандыры, улус-тарын хооталааң бою ту-дар сорулгалыг политика күш-тур.

АКШ-тын эмгекч хей шери-далай күштерин Перси мутулдуруй районунда көң-лөп алган турары билдинер болгай. Ол дээрге — Иранга удуз, Совет Эвилелин удуз. Азияны болгаш Африканы хамаарышпас хей чурттарыңа удуз улуганга хедешки-ни-дыр. АКШ-тын шериг-далай флodu ол райондан үнүп чоруткан турар ужурут.

АКШ-тын шериг-далай флodu ол районга кылдыр-да, камгалаар-да чүзөң чок. Ол райондан АКШ-тын шериг-далай флodu үндүрерин шиттирлерин сарылааң хемчег болган турар ийги. НАТО-нун киржикчилери

чамдык чурттарның чагырык-чы бөлүктөргө чүлө чан-гыс бурганга — чепсекелеш-кенин кедерей эндере бодуруңа ам тейлел турар. Ол сорулгалга чагырткан бү-гү-ле чүүлдерин кылдырылал олар чалданмай турар.

Шериг күжүң талазы-биле артык күчүлүг болурун бистин чуртувус чүткөйиң колгөн болгаш чүткөйиң-даа турар. Ол дугайың Л. И. Брежнев бүгү делегейге, оон иштинде аны-аңгы үзүлде амык президентиңе кам-даа медээлээн. Ымчалаажок өскөшөр шериг күжүң тала-зы-биле бистерден артык кү-чүлүг болу бөдөрүн бодурус-бис. Күштерин дөң деңиз-гүрү хөкөөр артык турар дээш, анал удуз бистер кан-ды-даа чөңгөзөңкиге чо-гуур ханымын бээр бис.

Нейтронуг тейсипти боду-руу эгелээр дөң АКШ-тын шиттирлер делегейге улуг и-лдеңишкенин бодуруң. Ол шиттирлер дээрге — чепсе-лешкенин эндере бодуру-рин күштелдирерге, деле-гейге байдалды чидеңде-ринге уттанган чаа баам-дап.

Делегей амдыралының өскө бодуушкыны дөңгөйдө байдалга салдарың база чедирин турар. Башыттоңуң болгаш Пекинниң улам-на чогулгалык шыкыны ыяны фактымы кичээңейиң хаара түдүп турар.

Делегейе дүшкүрүтү чо-рукту чааыраадыр, чепсе-лешкенин эндере бодуру-рин шөлгөр, дайын кы-жалышкыны чайдары дөң демисеңир — амы үеңиң соңгаарлааң болбас ая-не чыдап сорулгалар-дыр деп, А. А. Громыко оон ыдаң ок-

заал демдеглээн.

Яролук чепсекти моон сон-гаар мурай ажаллаң күрү-нелер болгаш күрүне ажал-дакчылары — киян төрөт-теңе удуз эң-не аар кем-бу-руулук үлгүлөргө кылганы ол болуп деп шиттирлер өзү-биле чарлаар декла-рация Кол Ассамблея КНО-нун кезигүүнери бүгү чур-тарын омузавинде хүдээ-лериң Совет Эвилели сапа-далап турар.

Чепсекелешкенин эндере бодуру-рин сөксөдүр ай-тырыңын бүгү талазының, делегейиң маршалааң бүгү айтырыгыңың талазы-биле чугаалажышкынар дээш, ийи болгаш хей тала-зың чугаалажышкынар дээш Совет Эвилели туржуп турар.

Муруну-Чөөн болгаш Муруну-Барың Азияда, Чоокку болгаш Ортааң Чөөн чүткө, Африканы муруну чүткө байдалга совет делегацияны баштың база доктааган бол-ган ында болушкыларга хамаарыштыр ССРЭ-ниң бо-даларын тодаргайлап чуга-алап.

XX үс чылдын артык ийи он чылдарында кижизидер тай-бын байдалдарга чурттааң, бистин үеңиң үшкү муң чымы-нын чалдыкты келер үеде сайылар дээш дүвүрээңи-биле эвес, а оң хөгжүлде-рин перспективалар кыты-гаар чок болурунга буарел-диз кырген турар дээш бү-гү-ле чүүлдер кылганга ту-рар ужурут деп, А. А. Гро-мыко чугааңың түннелде оянал демдеглээн. Ол дээш девискээр — амы үеңиң күрүлелер — Совет Эвилели-биле демдежип алгаш, каа-де кады туржур алар.

